

переважно стосується міжособистісних конфліктів. Добір кількісних показників просторового розвитку, що представлені в національній системі статистики України, на нашу думку, неодмінно призведе до "ефекту Уробороса". Тобто намагання виявити серед статистичних показників передумови того чи іншого конфлікту, призводитимуть до "препарування" його наслідків, т.я. неможливо досліджувати динамічне явище в статичних умовах.

На наш погляд, для потреб конкретного географічного дослідження конфліктів на певній території є можливим використання наступних методів: методу контент-аналізу – для збору первинної інформації; методу ранжування – для систематизації зібраної кількісної інформації; методу івент-аналізу – для корекції та валідизації отриманих результатів. Також Особливого значення при дослідженні конфліктів набувають давні географічні методи, такі як описово-географічний, історико-географічний та порівняльно-географічний.

Висновки і перспективи подальших розвідок з цього напрямку. У результаті цієї короткої наукової розвідки можемо зробити наступні висновки і узагальнення:

При дослідженні конфліктної взаємодії на конкретній території доволі ефективними виявляються класичні спеціальногеографічні методи: описово-географічний, порівняльно-географічний та історико-географічний. Зумовлено це тим, що, по-перше, конфлікт як явище в сучасній науці має встановлену схему опису, котру видається можливим адаптувати до потреб географії. По-друге, акумульована база описів конфліктів на конкретній території створює широке поле для компаративістики. Стають можливими не тільки порівняння конфліктів, що відбуваються в межах різних територіальних систем, а порівняння різночасових конфліктів.

Використання методу районування при дослідженні конфліктів матиме певні особливості, т.я. при дослідженні конфліктів використання категорій спеціалізації території, наявності центру, а також виділення меж районів матиме, на нашу думку, методологічні обмеження. Більш прийнятним для потреб географічного дослідження конфліктів нам видається зонування території за кількісними і якісними характеристиками конфліктів.

Також можемо висувати, що картографічний метод дослідження конфліктної взаємодії на території дозволяє відобразити: арэали поширення конфліктів різного типу на певній території, ступінь конфліктності, динаміку перебігу того чи іншого конфлікту. У цьому контексті, особливо цінним для нас є досвід історичної науки, а саме – створення історичних карт конфліктів.

Проте необхідно враховувати, що при безоглядному використанні географічних методів в дослідженнях конфліктів створюється загроза редукціонізму. Спрощений погляд на конфлікт як систему може загрожувати науковою некоректністю отриманих результатів. На нашу думку, географічне дослідження конфліктів потребує широкого залучення методів суміжних галузей знань та інших наук. За умов відсутності в національній статистичній системі даних, що безпосередньо, або ж опосередковано характеризували б конфліктність в населених пунктах та за їх межами, збір даних для потреб дослідження, на нашу думку, має ґрунтуватись на івент- та контент-аналізі,

системно-ситуативному аналізу та групі інших соціологічних методів дослідження конфліктної взаємодії.

Література:

1. Анцупов А.Я. Словарь конфликтолога / А.Я.Анцупов, А.И.Шипилов. – М.: Эксмо, 2010. – 656 с.
2. Асланов С. Етнополітичний конфлікт (гібридна війна на Сході України) як наслідок регіональної етнонаціональної політики // Віче. Журнал Верховної Ради України. – 2015. – № 14. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4822/>
3. Всемирная энциклопедия. Философия. – М.: АСТ, 2001. – 1312 с.
4. Додонов Р. Криза, війна чи конфлікт – як коректно називати події на Сході України? // Схід. Аналітико-інформаційний журнал. – 2015. – № 2 (134). – С. 107–112.
5. Закожурников С.Ю. Анализ Фолклендского конфликта // Рабочие тетради. Дипломатическая Академия МИД РФ. – 1992. – №6. – С. 49–56.
6. Пірен М.І. Конфліктологія: Підручник. – К.: МАУП, 2003. – 360 с.
7. Петрушенко М.М. Оцінка еколого-економічних конфліктів із урахуванням чинника безпеки // Регіональна економіка. – 2012. – № 4. – С. 115–122.
8. Топчіев О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
9. Швець О.Б. Географічний зміст вивчення соціокультурних конфліктів // Український географічний журнал. – 2011. – № 3. – С. 52–56.
10. Boulding K. E. Conflict and defense: a general theory. – New York: Harper & Brothers, 1962. – 349 p.
11. IGC COLOGNE 2012 – 32nd International Geographical Congress Cologne/ 26–30 August 2012 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://igc2012.org/frontend/index.php>
12. Ley David. A Social Geography of the City / Harper & Row series in geography. – New York: Harper & Row, 1983. – 449 p.

І.І. Мойсієнко, В.М. Овсієнко, М.Я. Захарова, А.А. Пономарьова

*Херсонський державний університет,
ivan.moysiyenko@gmail.com*

РОЛЬ ЛІНІЙНИХ ОСЕЛИЩ В ЗБЕРЕЖЕННІ СТЕПОВОГО ФІТОРИЗНОМАНІТТЯ ПЛАКОРІВ

Степ є найбільш трансформованим біомом Європи. Протягом нашої ери площа цілинних степів в Україні скоротилася з 40 % до 1 %, тобто в 40 разів. Для порівняння за той же період лісові екосистеми скоротилися втричі (з 50 % до 17 %) [1]. Катастрофічне зникнення степів пов'язано, з одного боку, з їх надзвичайною доступністю (відсутність крупних масивів лігнозних біоморф, перезвожених ділянок, рівнинність, незначна розчлененість території гідрографічною мережею тощо, роблять їх дуже доступними при первинному використанні), а з іншого – висока продуктивність (саме під степовими угрупованнями формуються чорноземи). Степ як цілісна екосистема сьогодні практично знищений. Лише невеличкі фрагменти степового ландшафту поки що залишилися на схилах терас та балок, кам'янистих та засоленних ґрунтах та на окремих заповідних територіях. Особливо катастрофічна ситуація склалася

зі степовими угрупованнями в умовах плакору. Степові плакорні ландшафти виділяються в окрему групу слабкодренованих ландшафтів (на противагу дренованих ландшафтам яружно-балкоових систем), що особливо виражені на півдні степової зони [2, 4, 7]. На сьогодні природні степові та подові угруповання на плакорах практично знищені. Природні та квазіприродні відновлені угруповання займають дуже незначні площі на курганах, старих цвинтарях, городищах, узбіччях доріг, залізниць, каналів, лісосмуг, ліній ЛЕП, старих межах, по днищах подів та на перелогах. Раніше ми вже повідомляли про роль таких оселищ як кургани [12, 13], городища [5], лісосмуги [11] та канали [3] в збереженні фіторізноманіття. З метою встановлення ролі лінійних оселищ в збереженні степового фіторізноманіття нами були детально досліджено середньостепова частина межириччя Дніпра та Інгульця (Херсонська область). В тому числі досліджено роль лінійних біотопів у збереженні фіторізноманіття. Нижче наводимо характеристику модельних ділянок лінійних біотопів цієї території.

Досить часто в умовах антропогенно фрагментованого степового регіону збереження фіторізноманіття можна спостерігати в таких лінійних екоотопах як лісосмуги, лінії електропередачі, канали та узбіччя доріг.

Наприклад, цікавим є фрагмент лінії електропередачі по дорозі на с. Республіканець Бериславського району, де зростають такі геміапофіти, як: *Achillea setacea* Waldst. et Kit., *Anthemis ruthenica* M.Bieb., *Artemisia austriaca* Jacq., *Falcaria vulgaris* Bernh., *Achillea pannonica* Scheele, *Medicago falcata* L., *Viola kitaibeliana* Roem. et Schult., *Poa angustifolia* L., *Salvia nemorosa* L.

Також, зустрічаються дернинні злаки: *Festuca valesiaca* Guadin, *Koeleria cristata* (L.) Pers., *Stipa ucrainica* P. Smirn та *Stipa lessingiana* Trin. et Rupr (останні два види занесено до Червоної книги України (ЧКУ [8]). Потрапили ці рослини до лінії електропередачі з розташованої поряд балки.

Цікаві приклади збереження степової рослинності також можна зустріти вздовж доріг. Яскравим прикладом є узбіччя дороги біля с. Новокаїри Бериславського району (перед затопленою балкою р. Конка, де одними з домінантів є *F. valesiaca*, *K. cristata*. Серед геміапофітів переважають рослини степового (*Achillea pannonica*, *Achillea setacea*, *Ajuga chamaepitys*, *Artemisia austriaca*, *Carduus uncinatus*, *Salvia nemorosa*), псамофітного (*Anthemis ruthenica*, *Chondrilla juncea*, *Chondrilla latifolia*, *Trifolium arvense*), лучного (*Bromopsis inermis*, *Carex praecox*, *Verbascum blattaria*) фітоценоциклів. Щодо созофітів, то тут зростають: *Stipa cappilata* L. (ЧКУ), *S. lessingiana* (ЧКУ), *S. ucrainica* (ЧКУ), *Limonium platyphyllum* Linch. (Червоний список Херсонської області (ЧСХО [9]) та *Linaria biebersteinii* Besser (Червоний список Міжнародного союзу охорони природи (МСОП [7]).

Наведені приклади наочно демонструють, що узбіччя доріг цілком придатні для збереження та розселення степових видів рослин, тому в цілому антропогенні утворення можуть використовуватися в практиці охорони природи. Подібну роль у збереженні степового фіторізноманіття відіграють також в Угорщині [10]. В умовах надзвичайно високого ступеня трансформації рослинного покриву Херсонської області узбіччя доріг виглядають як дуже важливі пов'язувальні коридорні елементи регіональної

екологічної мережі. Вже сьогодні вони виконують таку функцію внаслідок спонтанного збереження та розселення видів природної флори. Їх роль можна значно підсилити цілеспрямованим формуванням квазіприродних степових угруповань на відповідних ділянках доріг.

Іншим антропогенним утворенням, яке можна використовувати з цією метою, є канали. Поширеними на узбіччях каналів Бериславського району є степові геміапофіти: *Poa angustifolia*, *Artemisia austriaca*, *Medicago falcata*, *Senecio vernalis*, *Achillea pannonica*, *Falcaria vulgaris*, *Salvia aethiopsis*, *Eryngium campestre*, *Salvia nemorosa* тощо. Менш поширеними є індигофіти: *Festuca valesiaca*, *Koeleria cristata*, *Goniolimon tataricum* (L.) Boiss., *Euphorbia seguierana* Neck, *Potentilla laciniosa* Kit. et Nestl., тощо).

Дуже поширеним лінійним екоотопом у Херсонській області є лісосмуги. В цілому ці екотопи в своєму найкращому функціональному стані досить мало придатні для збереження світлолюбного степового різноманіття. Однак у випадку випадання деревних рослин у лісосмузі, з одного боку, та наявності неподалік джерела діаспор степових рослин (кургану, балки тощо), з іншого боку, відбувається заростання лісосмуг степовими рослинами. Зокрема, фіторізноманіття лісосмуги, що розташована серед полів (Бериславський район, окол с. Заможне), має в своєму складі такі дернинні злаки як *Festuca valesiaca*, *Koeleria cristata* та *Stipa ucrainica* (ЧКУ), *Limonium platyphyllum* (ЧСХО). Поширеними є геміапофіти: *Achillea setacea*, *Anthemis ruthenica*, *Artemisia austriaca*, *Falcaria vulgaris*, *Seseli tortuosum*, *Taraxacum erytrospermum* Andrz., *Viola kitaibeliana* Roem. et Schult, *Aegilops cylindrica* Host, *Anthriscus cerefolium* (L.) Hoffm., *Bromopsis inermis* (Leys.) Holub, *Euphorbia agraria* M.Bieb., *Cirsium ucranicum* Besser, *Nonea pulla* (L.) DC., *Carex praecox* Schreb., *Chondrilla juncea* L., *Poa angustifolia* L., *Eryngium campestre* L., *Plantago lanceolata* L. У декількох лісосмугах зростає *Geum urbanum* L. Крім названих вище созофітів, в лісосмугах зустрічаються: *Stipa cappilata* (ЧКУ), *Bellevia sarmatica* (Goergi) (ЧСХО), *Prangos odontalgica* (Pall.) (ЧСХО), *Linaria biebersteinii* (МСОП).

Таким чином, як показують наші дослідження, лісосмуги також мають певний ресурс для зростання природного біорізноманіття, зокрема і степового. Заростання лісосмуг степовими рослинами відбувається у випадку їх спонтанного або ж антропогенного розрідження. Звичайно при цьому вони значною мірою втрачають свої основні вітрозахисні функції. Тож насаджувати розріджені лісосмуги або проріджувати існуючі є цілком неможливим. Натомість відновлення степових угруповань можна здійснювати вздовж лісосмуг з їх сонячного боку, перетворюючи таким чином господарські лісосмуги на природоохоронно-господарські лісостепосмуги.

Крім степового різноманіття лінійні біотопи відіграють також певну роль в збереженні рослинного покриву подів. Так на ділянці ґрунтової автомобільної дороги, що проходить через під в околицях колишньої економії Іванівка нами виявлено таких властиві для подових екосистем регіону види, як *Beckmania eruciformis* (L.) Host, *Pholiurus pannonicus* (Host) Trin., *Eleocharis palustris* (L.) Roem. et Schult., *Lythrum virgatum* L., *Inula britannica* L. тощо.

Крім наведених вище біотопів значну роль в збереженні степового фіторізноманіття відіграють відсутні в досліджуваній місцевості узбіччя залізниць та старі межі. Лінійні екотопи в інших місцевостях часто постають місцем зростання раритетного фіторізноманіття. Таким чином їх можна використовувати в ході формування екологічної мережі для збереження созофітів.

Література:

1. Бурковський О.П., Василюк О.В., Єна А.В., Куземко А.А., Мовчан Я.І., Мойсієнко І.І., Сіренко І.П. Останні степи України: бути чи не бути? Просвітницьке науково-популярне видання. – К.: ГК “Збережемо українські степи!”, ВЕЛ, НЕЦУ, 2013. – 40 с.
2. Маринич О.М. Фізична географія України / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – К.: Знання, 2005. – 511 с.
3. Мойсієнко І.І. Деякі особливості флори каналів Північного Причорномор'я (на прикладі Херсонщини) / І.І. Мойсієнко, Б. Суднік-Войциковська // *Современные проблемы гидробиологии. Перспективы, пути и методы решения* – 2 : [материалы Международной научной конференции (Херсон, 26–28 августа 2008 г.)]. – Херсон : Из-во ХНТУС, 2008. – С. 290–294.
4. Мойсієнко І.І. Ландшафтна диференціація флори Північного Причорномор'я з огляду на її синантропізацію // *Чорномор. бот. журн.* – 2012. – Т. 8, № 4. – С. 386–392.
5. Мойсієнко І.І., Сінько А.А. Городище Херсонської фортеці як рефугіум степової флори // *VI відкритий з'їзд фітобіологів Причорномор'я (Херсон-Лазурне, 19 травня 2015 року). Збірка тез доповідей (Відп. ред. М.Ф. Бойко).* – Херсон: ХДУ, 2015. – С. 65.
6. Мосякін С.Л. Національний атлас України. – К.: ДНВП “Картографія”, 2008. – 435 с.
7. Червона книга України. Рослинний світ / Відп. ред. Я.П. Дідух. – К.: Вид-во Глобалконсалтинг, 2009. – 912 с.
8. Червоний список Херсонської області / М.Ф. Бойко, І.І. Мойсієнко, О.Є. Ходосовцев. – Херсон, 2013. – 350 с.
9. Csathó András János. A dombegyházi Battonyai út védelmet érdemlő mezsgyeszakaszának flórája // *Crisicum*. – 2010. – V. 6. – SZ. 33-57.
10. Sudnik-Wójcikowska B. Dynamics of the flora of windbreaks in the agricultural landscape of steppes in southern Ukraine / B. Sudnik-Wójcikowska, I. Moysiienko, P. Slim // *Biodiv. Res. Conserv.* – 2006. – Vol. 1–2. – P. 77–81.
11. Sudnik-Wójcikowska B. The flora of kurgans in the west Pontic grass steppe zone of southern Ukraine / B. Sudnik-Wójcikowska, I. I. Moysiienko // *Чорномор. ботан. журн.* – 2006. – Т.2. – № 2. – С. 14–44.
12. Sudnik-Wójcikowska B., Moysiienko I. Kurhany na “Dzikich Polach” – dziedzictwo kultury i ostoja ukraińskiego stepu. – Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. – 183 s.

Херсонський державний університет,
stoa13@rambler.ru

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОЇ ОЦІНКИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Однією з досить значних проблем при дослідженні суспільного здоров'я є рівень достовірності та репрезентативності результатів оцінки його стану. Офіційна статистика досить “суха” і не розкриває повної картини досліджуваних процесів. Наприклад, для оцінки суспільного здоров'я традиційно використовують показники захворюваності, які якраз повинні показувати “рівень нездоров'я” населення. Високі показники захворюваності серед населення свідчать про значну дію певних негативних факторів на окремих територіях. Але, варто відмітити, що населення не завжди звертається до закладів охорони здоров'я зі скаргами на недугу. Це, передусім, пов'язано з низьким рівнем довіри до вітчизняної медичної системи, високим рівнем корупції в лікувальних установах та досить значними затратами на лікування у далеко не безкоштовних медичних закладах. Традиційним для українського населення залишається самолікування та безвідповідальне ставлення до регулярних медичних обстежень. У такій ситуації виникає і дослідницька проблема – чи можливо взагалі за наявними статистичними показниками оцінити реальний рівень здоров'я/нездоров'я населення. На допомогу у такому випадку “приходять” соціологічні методи, а саме – проведення анкетування та опитування населення з метою виявити суб'єктивну думку з приводу стану власного здоров'я.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Суб'єктивний підхід при оцінці суспільного здоров'я та якості життя населення використовувався у працях А.Кемпбелла, М. Абрамса, Ф. Конверса, В. Роджерса, П. Леви, Л. Андерсона, В.І. Бобкова, І.В. Гукалової, Н.М. Федорової, О.П. Єгоршина, А.К. Зайцева, О.Г. Колбасіна, А.О. Давидова, Т.В. Боярчука та ін. Проте на регіональному рівні ми маємо лише поодинокі дослідження, які ґрунтуються на суб'єктивній оцінці здоров'я, хоча це є вкрай важливим для прийняття виважених рішень із забезпечення його збереження, особливо в регіонах із несприятливою медико-демографічною ситуацією.

У зв'язку з цим, метою роботи стало вивчення територіальних закономірностей суспільного здоров'я населення Херсонської області за допомогою методу анкетування; перевірка гіпотези відповідності / невідповідності офіційних статистичних даних із захворюваності населення реальним суб'єктивним оцінкам населення з цього приводу; доведення неможливості застосування даних офіційної статистики для оцінки суспільного здоров'я як єдиного і найбільш репрезентативного джерела інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У січні 2015 р., за попередньо розробленою автором анкетною, було проведено опитування 2082